

проблематики, ширина узагальнень, тонкість аналізу роблять “Варшавські українознавчі зошити” жвавими і цікавими для істориків, літературознавців, учителів, усіх, хто цікавиться польсько-українськими духовними взаєминами.

Олександр Астаф'єв.

НА ШИРОКІЙ ДЖЕРЕЛЬНІЙ БАЗІ

Розбудова незалежної Української держави на сучасному етапі неможлива без вдумливого врахування наявного історичного досвіду державотворення. Особливо потребує використання набутого досвіду сучасний процес становлення партійно-політичної системи в Україні. Тому в умовах існування об'єктивних передумов підвищення рівня розвитку політичної сфери українського суспільства поява монографії Тетяни Бевз “Між романтизмом і реалізмом (сторінки історії УПСР)”* засвідчує “прикладну” актуальність цього дослідження.

Рецензоване дослідження базується на широкій фактологічній основі. Прагнучи розширити коло джерел, автор звернулася до недосліджених архівних документів, матеріалів тогочасних періодичних видань, епістолярію, щоденників, спогадів, автобіографій тих, хто належав до активу партії, що, в свою чергу, зумовило ґрунтовність дослідження.

Власне, самому вивченню проблеми передує розгорнута характеристика внеску попередників у розробку обраної теми. Ретельно виписаний історіографічний розділ є свідченням не лише того, що автор добре ознайомена з доробком попередніх дослідників, а й того, що їй вдалося знайти свою наукову “нішу” і створити самостійну й оригінальну працю. Привабливою рисою книги є, з одного боку, розкутий, часом публіцистичний стиль викладу матеріалу, а з іншого - науково виважена аргументація та висновки.

Використавши попередній доробок таких науковців, як В. Мещеряков, А. Животко, М. Ковалевський, І. Майстренко, І. Курас, О. Мельник, В. Солдатенко та ін., Т. Бевз доповнила його розглядом малодосліджених і зовсім не висвітлених аспектів теми, зробила спробу комплексного, узагальнюючого викладу історії Української партії соціалістів-революціонерів.

Усім розділам монографії притаманні логічна структура, чіткість у постановці та розкритті різних аспектів проблеми, рельєфність авторської позиції. Дослідницею в хронологічній послідовності висвітлюються питання, пов'язані із створенням перших груп та організацій партії, її організаційним оформленням, аналізуються основні програмні положення УПСР, її діяльність в добу Центральної Ради, Гетьманату, Директорії. Особливої уваги заслуговують окремі розділи, в яких досліджуються питання стратегії і тактики партії щодо Всеросійських та Українських Установчих зборів, боротьби за розв'язання аграрного питання, проблем війни і миру.

Автор аргументовано доводить, що УПСР не була копією партії російських есерів, їй були притаманні власні характерні особливості як організаційного, так і світоглядного плану. В процесі діяльності УПСР створила власну концепцію української революції, “відрадными” моментами якої були

* Тетяна Бевз МІЖ РОМАНТИЗМОМ І РЕАЛІЗМОМ (СТОРІНКИ ІСТОРІЇ УПСР) К, 1998. - 272 с.

національне відродження і відсутність гострих класових протиріч. Центральне місце в есерівській концепції української революції відводилося національному питанню. Грунтовне вивчення матеріалів сесій Центральної Ради, засідань Малої Ради та протоколів засідань Генерального Секретаріату дало автору можливість зробити висновок, що більшість постанов та резолюцій, які приймалися, були ініційовані фракцією соціалістів-революціонерів. В процентному відношенні це становить понад 65% (с. 72).

Дослідниця робить висновок, що в ставленні до проблеми Установчих зборів українські есери зробили ту саму помилку, що й загальноросійські, коли право розв'язання всіх найважливіших питань часу: встановлення нового державного ладу, закінчення війни, аграрного питання - надавали тільки цим зборам, із скликанням яких не поспішали. Тим самим УПСР і інші головні партії Центральної Ради фактично залишилися без важелів управління країною, чим скористались їх політичні опоненти як з "правого", так і "лівого" флангу. Досліджуючи питання про ставлення УПСР до розігнання Всеросійських Установчих зборів, автор робить висновок про те, що легковажне ставлення партії до подій 5 січня 1918 р. у Петрограді, недооцінка загрози, яку становили для України більшовики, стало однією з причин поразки цієї партії у боротьбі за українську державність.

Здійснення земельної реформи і розв'язання земельного питання було в основі всієї діяльності українських соціалістів-революціонерів. Цій проблемі дослідниця також виділяє окремий розділ. На її думку, найважливіше програмне завдання партії - соціалізація землі - не було втілене в життя значною мірою через недосвідченість членів УПСР. Автор стверджує, що діяльність Центральної Ради в період січня-квітня 1918 року є прямим віддзеркаленням діяльності і політики УПСР, її перемог і прорахунків, досягнень і поразок.

Окремий, правда, один з найменших за обсягом розділів, присвячений діяльності УПСР в період Української держави П.Скоропадського. Зауважимо відразу, що дослідниця все ще називає цей період не загальноприйнятим терміном "Гетьманат", а "Гетьманщиною", хоча в науковій літературі вже давно останній термін є усталеною назвою української національної держави, відновленої внаслідок Національно-визвольної війни українського народу під проводом Б.Хмельницького. Дослідниця доводить, що прихід до влади П.Скоропадського та його політика стали своєрідним рубежем, з якого почалося швидке полівіння українських політичних партій і виділення з їх середовища лівих течій, які створили самостійні партії. З УПСР вийшла партія боротьбистів, як одна із течій українського націонал-комунізму. В матеріалах розділу наводяться висловлювання багатьох дослідників (Н. Григорієва, М. Шаповала, П. Христюка, І. Майстренка та ін.) щодо місця, значення і ролі Гетьманату в українському державотворчому процесі, але, на жаль, відсутня позиція самого автора щодо оцінки цього непересічного періоду вітчизняної історії.

Підсумовуючи діяльність УПСР в період Директорії, автор зазначає, що єдиної УПСР більше не існувало, а було кілька різних течій: кожна зі своєю політичною концепцією та програмою дій. Розбіжність у поглядах, відсутність чіткої програми, недосвідченість у політичній та державницькій роботі, по суті, привели УПСР до краху її діяльності.

В останньому розділі "Постаті УПСР", який вважаємо додатковим, подаються біографічні відомості про життя і діяльність видатних діячів УПСР,

частина яких вводиться автором у науковий обіг вперше.

У висновках дослідниця підбиває підсумки діяльності найчисельнішої і найвпливовішої партії України під час української революції.

На завершення хотілося б висловити деякі зауваження і побажання.

Звичайно, не всі аспекти історії УПСР дістали повне відображення на сторінках рецензованої праці, зокрема, ставлення партії до православної церкви, взаємовідносини з профспілками, діяльність серед робітництва, військових, діяльність УПСР за кордоном і т. п., оскільки просто неможливо висвітлити всі аспекти цієї складної, багатогранної теми у одній монографії.

Стосовно формального боку видання мусимо заради об'єктивності зробити критичне зауваження щодо недостатньої редакторської уваги та коректорської роботи над текстом, бо окремі друкарські помилки і недогляди залишають часом досить неприємне враження. Для прикладу наведемо деякі з них: Микита Шаповал називається Михайлом Шаповалом (с. 212); позиції змісту неправильно вказують відповідні сторінки і навіть назви деяких розділів (с. 271, 91, 114, 129, 152, 168, 197); є помилки в примітках і бібліографії праць, що утруднює пошук видань (с. 236-257, 268-270) і т.п.

Вказані зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої монографії. З упевненістю можна сказати, що поява дослідження Т. Бевз є суттєвим внеском у дослідження історії УПСР і буде зацікавлено сприйняте не лише науковцями, а й широким читацьким загалом - усіма тими, хто не байдужий до проблем українського державотворення.

Валерій Капелюшний.